

Rättsguru 2022 - kvaltävling 9.11.2022 kl 9–11

Besvara alla tävlingsuppgifter.

Flervalsfrågor (8 p.)

1. Jakob och Lisa är samboende. De skulle gärna vilja ha ett gemensamt efternamn på dörren, men de vill inte ingå äktenskap. På vilka villkor kan de få ett gemensamt efternamn eller ett dubbelt efternamn?

- a) De har ett gemensamt barn.
- b) De har bott ihop över tre år.
- c) De kan ansöka om ett gemensamt namn så snart de flyttat ihop och har en gemensam adress.
- d) Ett gemensamt efternamn är inte möjligt överhuvudtaget.

2. Vilka av följande påståenden om förlikning stämmer?

- a) Sämja som uppnåtts genom förlikning leder alltid till att åtalet läggs ner eller till en lindrigare dom.
- b) Ett brott som lyder under allmänt åtal kan inte förlikas.
- c) Om förlikningen gäller ett målsägandebrott och målsäganden avstår från straffyrkande vid förlikningen, går ärendet inte vidare till en rättsprocess utan behandlingen av ärendet avslutas.
- d) Endast brottmål kan förlikas.

3. 17-åriga gymnasieeleven Lasse berättade om arbetsförhållandena på arbetsplatsen där han sommarjobbade. Vilka detaljer i Lasses arbetsförhållanden var lagstridiga?

- a) Lasses arbetsskift inföll mellan klockan 7 och klockan 22.
- b) Lasses arbetsdagar var åtta timmar långa med en 30 minuters matpaus.
- c) Ofta slutade Lasses arbetsdag klockan 22 och följande arbetsskift började klockan 7.
- d) Efter avslutad anställning betalade arbetsgivaren semesterersättning till Lasse, eftersom han inte tagit ut sina intjänade semesterdagar.

4. I vilka av följande fall tillämpas Finlands konsumentskyddslag?

- a) Anna köper en vas av Minna på sajten tori.fi.
- b) Kajsa beställer byxor på en kinesisk nätbutikssajt.
- c) Tina går till en massör på idrottsmassagecentralen Suomen urheiluhierontakeskus (SUHK Oy).
- d) S-market beställer mjölk av Valio.

5. Onni bor i en lägenhet i ett flervåningshus i bostadsaktiebolaget Pompula. Onni äger sin lägenhet. Vilka punkter stämmer i Onnis fall?

- a) Onni får utföra de renoveringar han vill i sin bostad.
- b) Om Onni vill röka i sin bostad, kan husbolaget Pompula inte påverka det.
- c) Onni har rösträtt på Pompulas bolagsstämma.
- d) En gång om året får Onni en faktura över fastighetsskatt, som han betalar.

6. Hellevi avlider. Hon har två barn. I Hellevis kvarlåtenskap hittas ett testamente enligt vilket hon lämnar hela sin egendom till Unicef. Vilket av följande påståenden stämmer?

- a) Hellevis barn har ingen rätt till arv.
- b) Om Hellevis testamente är skrivet för hand, är det inte giltigt.
- c) Även om Hellevis testamente skulle uppfylla alla formaliteter, förverkligas det inte som sådant om bröstarvingarna kräver sin laglott.
- d) Eftersom Hellevis testamente bryter mot bröstarvingarnas laglott, är hela testamentet ogiltigt.

7. I Finland gäller avtalsfrihet, det vill säga att avtal kan ingås fritt. När är ett avtal emellertid ogiltigt?

- a) Om den person som ingått avtalet inte har förstått vad hen gjort.
- b) Om den som ingått avtalet inte har rättshandlingsförmåga.
- c) Om avtalet är muntligt.
- d) Om avtalsvillkoren är oskäligen.

8. Tom har beslutat köpa en spelkonsol på en loppmarknad på nätet. Han betalar 300 euro med MobilePay till säljaren. Sedan får Tom ett meddelande från säljaren att pengarna inte kommit fram och att säljaren tänker sälja spelkonsolen till en annan. Tom märker att han gjort ett skrivfel och att betalningen gått till fel person. Vilket av följande påståenden stämmer?

- a) Säljaren får inte sälja spelkonsolen till en annan, eftersom köpet avtalats med Tom.
- b) Tom kan inte begära att betalningen returneras, eftersom han själv gjort ett fel.
- c) Tom har rätt att få pengarna tillbaka.
- d) Tom kan få pengarna tillbaka, men måste ersätta säljaren för harm.

2. Essä, max. 20 poäng

Kira, som precis fyllt 16 år, såg en fin jacka på internet som hon absolut ville ha. Jackan kostade lite över 400 euro. Kira hade sommarjobbat hela juni, men i juli hade hon kopplat av med sina vänner på en resa till Italien under en vecka. Det hade gått åt ganska mycket pengar under resan, därför hade hon bara knappt 150 euro kvar i sparkassan. Kira beslöt be sina föräldrar om pengar till köpet, men de ansåg att jackan var alldeles för dyr, och den gamla jackan var ännu alldeles bra. Men Kira ville ha jackan och gav inte efter. Hon började fundera på olika sätt att bekosta jackan.

Kira märkte att föräldrarna bläddrade i sajten Tori.fi och hörde hur de förtjust kommenterade hur lätt det var att handla där. Hon fick en idé, hon skulle bekosta jackan via Tori.fi. Egentligen hade hon ingenting att sälja, men hon hade någon gång hört kompisarna prata om nätbedrägerier där en person utgav sig för att sälja något utan en tanke på att leverera varan till köparen. Kira googlade närmare och fann en nyhet där en person precis hade dömts för nätbedräveri till 45 dagars villkorligt fängelse. Personen hade svarat på köpannonser på Tori.fi och förlett de presumptiva köparna att betala honom för föremål som han inte ens hade någon avsikt att leverera till dem. Under ett drygt år hade personen begått 16 nätbedrägerier under 30 euro. Bedrägerierna hade gett gärningsmannen en 279,50 euros vinning av brottet.

Kira funderade om hon skulle våga prova på att skaffa pengar på det sättet. Hon började bläddra fram lämpliga köpannonser på Tori.fi och hittade en. Den nya jackan lockade mer än rädslan för eventuella följder, och efter en stunds övervägande beslöt sig Kira för att ta tillfället i akt. Hon skrev till köparen att hon för 50 euro säljer det som köparen ville köpa. Den presumptiva köparen var lite osäker på Kiras meddelande, och beslöt att låta bli köpet för säkerhets skull.

Bedöm gärningarna ur ett straffrättsligt perspektiv. Utnyttja nedanstående utdrag ur strafflagen. Ta ställning till följande frågor:

2 a) Kan Kira straffas för någon gärning, även om inga köp genomfördes? Hur skulle gärningens straffrättsliga bedömning påverkas om köpet hade genomförts? 10 p.

2 b) Om Kira ansågs ha gjort sig skyldig till ett brott, hur skulle hennes ålder påverka straffutmätningen? Hurdant straff kunde Kira dömas till? 10 p.

Strafflagen 36 kap.

1 § Bedrägeri

Den som för att bereda sig eller någon annan orättmätig ekonomisk vinning eller för att skada någon annan, genom att vilseleda eller utnyttja misstag, förmår någon att göra eller underlåta något och därigenom orsakar ekonomisk skada för den som misstagit sig eller den vars intressen han kunnat förfoga över, skall för bedrägeri dömas till böter eller fängelse i högst två år.

För bedrägeri döms också den som i sådant syfte som nämns i 1 mom. matar in, ändrar, förstör eller undertrycker data eller på något annat sätt ingriper i ett informationssystem så att resultatet av databehandlingen förvanskas och därigenom orsakar ekonomisk skada för någon annan. (13.6.2003/514)

Försök är straffbart.

2 § Grovt bedrägeri

Om vid bedrägeri

1) eftersträvas avsevärd vinning,

2) vållas avsevärd eller synnerligen kännbar skada,

3) brottet begås med utnyttjande av särskilt förtroende som grundar sig på en ansvarsfull ställning, eller

4) gärningen sker med utnyttjande av någon annans särskilda svaghet eller annars skyddslösa läge,

och bedrägeriet även bedömt som en helhet är grovt, skall gärningsmannen för *grovt bedrägeri* dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år.

Försök är straffbart.

3 § Lindrigt bedrägeri

Om bedrägeriet, med beaktande av den eftersträvade vinningens eller den vållade skadans storlek eller andra omständigheter vid brottet, bedömt som en helhet är ringa, skall gärningsmannen för *lindrigt bedrägeri* dömas till böter.

Strafflagen 6 kap. Om bestämmande av straff

4 § Allmän princip

Straffet skall mätas ut så att det står i ett rättvist förhållande till hur skadligt och farligt brottet är, motiven till gärningen samt gärningsmannens av brottet framgående skuld i övrigt.

5 § Skärpningsgrunder

Straffskärpningsgrunder är:

1) att den brottsliga verksamheten är planmässig,

2) att brottet begås som ett led i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet,

3) att brottet begås mot ersättning,

4) att brottet begås utifrån ett motiv som baseras på ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller utifrån ett annat motiv som är jämförbart med dessa, och

5) gärningsmannens tidigare brottslighet, om förhållandet mellan den tidigare brottsligheten och det nya brottet visar att gärningsmannen, med anledning av att brotten är likartade eller annars, är uppenbart likgiltig för förbud och påbud i lag.

Med organiserad kriminell sammanslutning avses en strukturerad sammanslutning, inrättad för en viss tid, bestående av minst tre personer, som handlar i samförstånd för att begå brott för vilka det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år, eller brott som avses i 11 kap. 10 § eller 15 kap. 9 §.

6 § Lindringsgrunder

Straflindringsgrunder är:

1) att betydande påtryckning eller hot eller någon annan liknande omständighet har medverkat till att brottet begåtts,

2) stark mänsklig medkänsla som har lett till brottet eller en exceptionell och oförutsedd frestelse, målsägandens exceptionellt stora medverkan eller någon annan motsvarande omständighet som har varit ägnad att minska gärningsmannens förmåga att följa lag,

3) att förlikning har ingåtts mellan gärningsmannen och målsäganden, att gärningsmannen annars har strävat efter att förhindra eller avlägsna verkningarna av sitt brott eller har strävat efter att främja utredningen av brottet, och

4) de grunder som nämns i 8 § 1 och 3 mom.

7 § Skälighetsgrunder

Utöver det som föreskrivs i 6 § skall som strafflindrande omständigheter beaktas också

1) de andra följder som brottet har lett till eller domen medför för gärningsmannen

2) gärningsmannens höga ålder, svaga hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, samt

3) om en anmärkningsvärt lång tid har förflutit sedan brottet begicks,

om det straff som hade mätts ut enligt vedertagen praxis av dessa orsaker skulle leda till ett oskäligt eller exceptionellt skadligt slutresultat.

8 § Lindrigare straffskala

Straffet bestäms enligt en lindrigare straffskala, om:

1) gärningsmannen har begått brottet innan han eller hon fyllde 18 år,

2) brottet har stannat vid försök,

3) gärningsmannen döms som medhjälpare till brottet med tillämpning av 5 kap. 6 §, eller gärningsmannens medverkan till brottet annars är klart mindre än de övrigas medverkan,

4) brottet har begåtts under omständigheter som nära påminner om omständigheter vilka leder till tillämpning av ansvarsfrihetsgrunder, eller

5) det på grunder som nämns i 6 eller 7 § eller på andra exceptionella grunder finns särskilda skäl, som skall nämnas i domen.

När ett straff bestäms enligt 1 mom. får gärningsmannen dömas till högst tre fjärdedelar av det maximala fängelse- eller bötesstraff som föreskrivs för brottet och lägst det minimum i den straffart som föreskrivs för brottet. Om livstidsfängelse kunde följa på brottet, är maximistrafet i stället för livstidsfängelse fängelse i tolv år och minimistrafet fängelse i två år.

Vad som föreskrivs i 2 mom. tillämpas också när straff bestäms för en gärningsman som har begått brottet såsom nedsatt tillräknelig. Nedsatt tillräknelighet påverkar emellertid inte det maximistraf som kan tillämpas.

Om det föreskrivna strängaste straffet för ett brott är fängelse på viss tid, kan domstolen i fall som avses i denna paragraf döma till böter i stället för fängelse, om det finns särskilt vägande skäl för detta.

10 a § Ungdomsstraff

Den som har begått ett brott innan han eller hon har fyllt 18 år ska dömas till ungdomsstraff, om:

1) böter är ett otillräckligt straff med hänsyn till hur allvarligt brottet är, gärningsmannens skuld sådan den framgår av brottet och gärningsmannens tidigare brott och vägande skäl inte kräver att ett ovillkorligt fängelsestraff döms ut, och

2) villkorligt fängelse förenat med övervakning inte anses tillräckligt för att främja gärningsmannens möjligheter att anpassa sig i samhället eller för att förhindra återfall i brott.

Om flera brott behandlas samtidigt i domstolen, kan under de förutsättningar som anges i 1 mom. ungdomsstraff dömas ut för brotten även om gärningsmannen har begått endast en del av dem innan han eller hon fyllde 18 år.

Bestämmelser om ungdomsstraffets längd och vad straffet innefattar finns i 64 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder.

11 § Samhällstjänst

En gärningsman döms till samhällstjänst i stället för ett ovillkorligt fängelsestraff på viss tid, högst åtta månader, om inte ovillkorliga fängelsestraff, övervakningsstraff, tidigare samhällstjänststraff, fortsatt brottslig verksamhet eller andra vägande skäl ska anses utgöra hinder för att ett samhällstjänststraff döms ut.

För att gärningsmannen ska kunna dömas till samhällstjänst krävs det att han eller hon har samtyckt till att straffet döms ut som samhällstjänst och att han eller hon kan antas klara av den.

Vid prövningen av de tidigare straffens betydelse ska det faktum att gärningsmannen har begått brottet innan han eller hon fyllde 21 år betraktas som en omständighet som talar för att samhällstjänst ska dömas ut.

12 § Domseftergift

Domstolen får avstå från att döma ut ett straff, om

1) brottet med hänsyn till hur skadligt det är eller gärningsmannens skuld sådan den framgår av brottet utifrån en helhetsbedömning skall anses ringa,

2) gärningsmannen har begått brottet före fyllda 18 år och brottet skall anses ha berott på oförstånd eller tanklöshet,

3) brottet av särskilda skäl som hänför sig till gärningen eller gärningsmannen kan jämföras med en ursäktlig gärning,

4) straffet särskilt med beaktande av de omständigheter som nämns i 6 § 3 punkten och 7 § eller social- och hälsovårdsåtgärder skall anses oskäligt eller oändamålsenligt, eller

5) brottet inte på grund av bestämmelserna om bestämmande av gemensamt straff väsentligt skulle inverka på det totala straffet.

3. Essä, max. 30 poäng

Gymnasieeleven EJ sysslar med fotografering. En kväll när han var ute och strövade, tog han ett fotografi på havsstranden med sin mobilkamera. I närheten såg han en valross simma. EJ väntar på exakt rätt ögonblick när valrossen tittar mot honom och ser ut att vinka med sin fena. Innan EJ knäpper bilden förflyttar han sig till en punkt där solnedgången syns i bakgrunden bakom valrossen.

EJ är entusiastisk över den fina bilden och lägger ut den på nätet i en fotodistributionstjänst. Den finländska kvällstidning som spred nyheten om iakttagelserna av en valross, skriver en artikel om en skojig, vinkande valross. Tidningen publicerar också EJs fotografi i artikeln. Ett par dagar är artikeln en av tidningens mest lästa artiklar. Artikeln publiceras både i den tryckta tidningen och på tidningens webbsidor.

Helt trevligt, tänker EJ. Men tidningen har inte i något skede bett EJ om lov att få publicera fotografiet, de har inte ens varit i kontakt med honom. Dessutom har bilden i tidningsartikeln alldeles tydligt fotograferats från en datorskärm, och under bilden står det: "Bild: Jamma Tuntteroinen". Uppenbarligen har Jamma Tuntteroinen, som är journalist på tidningen, fotograferat EJs bild från en datorskärm. I artikeln nämns det bara att fotot av valrossen har tagits av en person med användarkoden EJfromRovaniemi3, även om EJs hela namn och e-postadress anges i fotodistributionstjänsten i anslutning till fotografiet.

EJ funderar om han borde kontakta tidningen, men han är inte säker på om tidningen har agerat fel på något sätt eller om han bara överreagerar.

EJ ber om din åsikt, eftersom du har gått en kurs i juridik. Svara på EJs följande frågor (punkt a-e). Utnyttja nedanstående utdrag ur upphovsrättslagen. Tillämpa lämpliga lagrum i ditt svar och hänvisa till dem. Modell för hänvisning till Upphovsrättslagen (du kan använda förkortningen "URL" för lagen och för en paragraf tecknet "\$"): "Enligt 2 § i URL...", "enligt 3 § 1 mom. i URL ...", "enligt 25 § 1 mom. 1 punkten i URL...". Motivera ditt svar. Utnyttja allmänna begrepp, läror och principer kring upphovsrätten.

3 a) Anser du att EJs fotografi kan få upphovsrättsskydd som verk på basis av det som ovan anges om fotot och fotograferingen? 6 p.

3 b) Vilka av upphovsmannens ekonomiska rättigheter kan den olovlig användningen av fotot i den tryckta tidningen och nättidningen kränka? 6 p.

3 c) Anser du att något av undantagen i upphovsrätten nämnda nedan i materialet kan tillämpas på användningen av fotografiet så att EJs samtycke till användningen av fotografiet i tidningen inte behövs? Resonera och motivera ditt svar. 6 p.

3 d) Kan EJs fotografi få något annat upphovsrättsligt skydd om det inte anses vara ett verk? 6 p.

3 e) Vilka av upphovsmannens moraliska rättigheter har tidningen eventuellt kränkt genom sitt förfarande? Resonera och motivera ditt svar. 6 p.

Utdrag ur upphovsrättslagen (källa: www.finlex.fi)

1 § Upphovsrättens föremål

Den som har skapat ett litterärt eller konstnärligt verk har upphovsrätt till verket, vare sig det utgör en skönlitterär eller beskrivande framställning i skrift eller tal, ett musikaliskt eller sceniskt verk eller ett filmverk, ett fotografiskt verk eller något annat bildkonstverk, ett alster av byggnadskonst, konsthantverk eller konstindustri eller har kommit till uttryck på något annat sätt.

Till litterärt verk hänförs även karta och annat i teckning eller grafik eller plastisk form utfört verk av beskrivande art samt datorprogram.

2 § Ekonomiska rättigheter

Upphovsrätt innefattar, med de inskränkningar som föreskrivs nedan, uteslutande rätt att förfoga över verket genom att framställa exemplar av det och genom att göra det tillgängligt för allmänheten, i ursprungligt eller ändrat skick, i översättning eller bearbetning, i annan litteratur- eller konstart eller i annan teknik.

Som framställning av exemplar anses varje direkt eller indirekt samt tillfällig eller permanent framställning av exemplar av verket oavsett i vilken form eller med vilken metod det sker och oavsett om det sker helt eller delvis. Som framställning av exemplar anses även att verket överförs till en anordning genom vilken det kan återges.

Verket görs tillgängligt för allmänheten när:

- 1) verket överförs till allmänheten på trådbunden eller trådlös väg, vilket även omfattar överföring av verket på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till verket från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer,
- 2) verket framförs offentligt för en vid framförandet närvarande publik,
- 3) exemplar av verket bjuds ut till försäljning, uthyrning eller utlåning eller annars sprids till allmänheten, eller när
- 4) verket visas offentligt utan att tekniska hjälpmedel används.

Som offentligt framförande och överföring till allmänheten anses även framförande eller överföring som i förvärvsverksamhet sker inför en större sluten krets.

3 § Moraliska rättigheter

Då exemplar av ett verk framställs eller verket helt eller delvis göres tillgängligt för allmänheten, skall upphovsmannen angivas på det sätt god sed kräver.

Ett verk må icke ändras så, att upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränkes; ej heller må verket göras tillgängligt för allmänheten i sådan form eller i sådant sammanhang, som är på angivet sätt kränkande för upphovsmannen.

Sin rätt enligt denna paragraf kan upphovsmannen med bindande verkan eftergiva endast såvitt angår en till art och omfattning begränsad användning av verket.

--

8 § Offentliggörande och utgivande

Ett verk anses offentliggjort, då det lovligen gjorts tillgängligt för allmänheten.

Verket anses utgivet, då exemplar därav med upphovsmannens samtycke förts i handeln eller eljest blivit spridda till allmänheten.

--

22 § Citat

Ur offentliggjorda verk får, i överensstämmelse med god sed, citat göras i den omfattning som motiveras av ändamålet.

23 § Artiklar om dagsaktuella frågor

I tidningar eller tidskrifter får ur andra tidningar eller tidskrifter, om förbud mot eftertryck inte har utsatts i dem, intas artiklar i religiösa, politiska eller ekonomiska dagsfrågor.

Upphovsmannens namn och källan skall alltid anges.

25 § Användning av konstverk som offentliggjorts eller överlåtit

Av offentliggjorda konstverk får bilder återges i anslutning till texten i:

- 1) kritiska eller vetenskapliga framställningar, och i
- 2) tidningar eller tidskrifter vid redogörelse för dagshändelser, under förutsättning att verket inte har framställts för återgivning i tidningar eller tidskrifter.

När exemplar av ett konstverk med upphovsmannens samtycke har sålts eller på annat sätt varaktigt överlåtit får konstverket innefattas i fotografier, filmer eller televisionsprogram, om återgivningen är av underordnad betydelse i fotografiet, filmen eller televisionsprogrammet.

--

49 a § Fotograf

En fotograf har uteslutande rätt att förfoga över sina fotografier, i oförändrat eller förändrat skick:

- 1) genom att framställa exemplar av dem,
- 2) genom att göra dem tillgängliga för allmänheten.

Rätten till ett fotografi gäller till dess 50 år har förflutit från utgången av det år då fotografiet framställdes.

På fotografier som avses i denna paragraf tillämpas 2 § 2–4 mom., 3 § 1 och 2 mom., 7–9, 11 och 11 a §, 12 § 1 och 2 mom., 13 och 13 a §, 14 § 1, 3 och 4 mom., 15, 16 och 16 a–16 e §, 17 § 1 mom., 17 a §, 17 b § 1–5 mom., 17 c, 17 d och 18 §, 19 § 1, 2 och 5 mom., 20, 22 och 25 §, 25 a § 1 och 2 mom. samt 25 b, 25 d, 25 f–25 i, 25 l, 26, 26 a, 26 b, 27–29, 39, 40, 40 c, 41 och 42 §. Om ett fotografi är föremål för upphovsrätt, får denna rätt göras gällande.